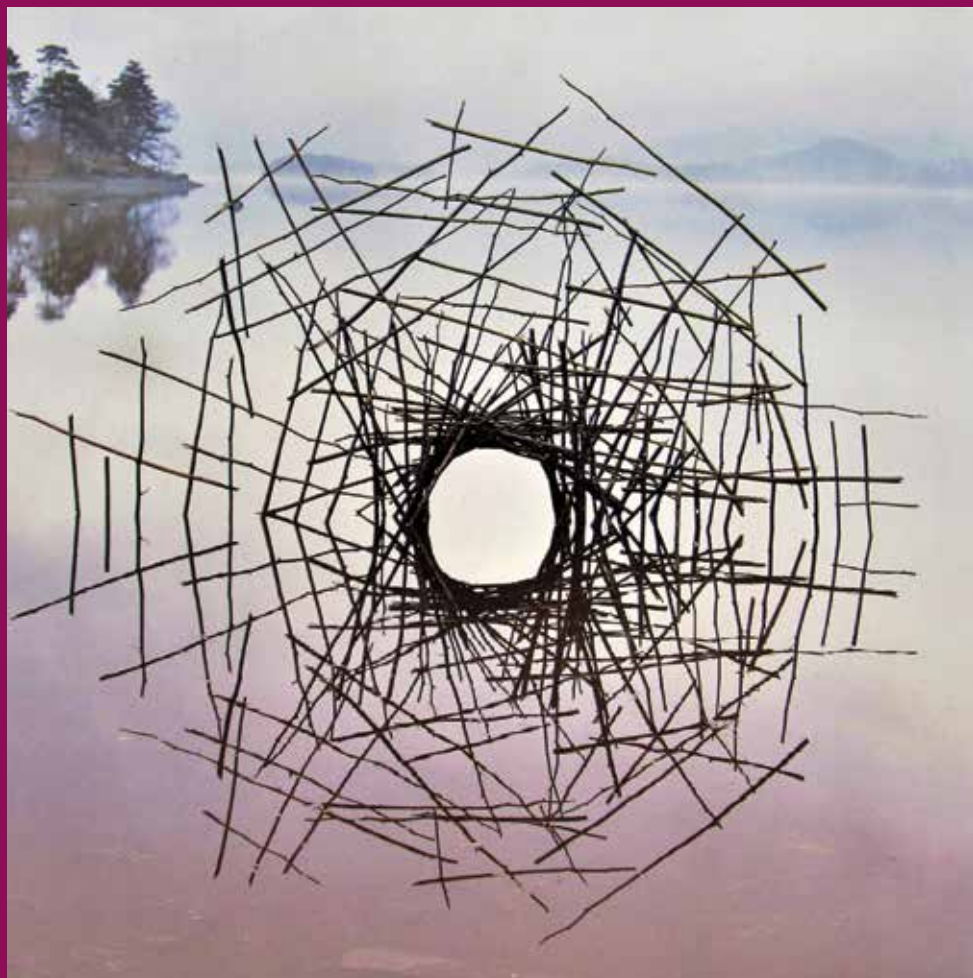

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap

Advent 2022

Openheid

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap

27^e jaargang nr. 1, Advent 2022

Inhoud

Thema: Openheid

Openheid naar de ongeborenen	1
Openstaan voor het lot	5
Openheid naar de toekomst?	8

Epifanietijd

De koning in mij	11
------------------	----

Op de groei – opvoeding

Openheid van de kleuter behoeven	15
----------------------------------	----

Onder de zon – jongeren

Een dag op Zeilzwervkamp	18
--------------------------	----

Op naar de volgende eeuw

Zeeland: Het begon met de kerncentrale	20
--	----

Boeken

De weg loopt altijd door	23
--------------------------	----

Uit ons bewindsgebied

Van de bewindsdrager	24
Landelijke Raad	25

Internationaal

De toekomst van de Christengemeenschap	26
--	----

Allerlei

Aankondigingen	29
De gemeenten en hun geestelijken	31
Gestorvenen	31
Colofon	37

Van de redactie

Dit Michaëlnummer draagt het thema 'Openheid', een kostbare menselijke kwaliteit die zorgvuldig onderhoud vraagt. We schenken aandacht aan het openstaan voor de ongeborenen, voor het lot, voor de toekomst. En door, in de rubriek 'Op de groei', in te gaan op de vraag hoe we de oorspronkelijke openheid van de kleuter kunnen verzorgen en behoeven.

De jongerenrubriek biedt een open terugblik op een dag van het Zeilzwervkamp; leven met de wind in de zeilen maakt van elke dag een avontuur. De beschrijving van de stichtingsimpuls van de gemeente Zeeland onthult een verrassend gegeven: de kerncentrale in Borssele heeft daar de aanzet gegeven tot de eerste mensenwijdingsdienst.

Meer achter in dit nummer treft u een impressie aan van een 'onbeschrijfelijke conferentie'. Wie vermoedt, dat dit slaat op de bijeenkomst in Dortmund ter gelegenheid van 100 jaar Christengemeenschap, heeft het bij het rechte eind. Onbeschrijfelijk? Breng maar eens in een bondig stukje de kleurrijke indrukken van 2357 deelnemers onder woorden! Het overlijden van Siegwart Knijpenga kon in deze aflevering nog geen aandacht krijgen; dat zal gebeuren met een levensbericht in het komende Paasnummer.

Thom Kloes

Illustratie vooromslag:

'Landart', Andy Goldsworthy (1998)

Thema: Openheid

Open staan houdt in dat je je meningen en oordelen terughoudt en onbevangen tegemoet treedt wat er op je af komt. Want zodra je klaar staat met je oordeel, dan sluit de deur zich al weer. De eerste twee bijdragen van dit themagedeelte lijken ogenschijnlijk met elkaar in tegenspraak. In het interview dat Judith Slokker hield met een ervaringsdeskundige op het gebied van vruchtbaarheidsbehandeling gaat het over ingrijpen in de natuurlijke gang van zaken, om de weg te openen voor een ongeborene. In het gesprek dat Thom Kloes had met de arts Douwe van Houten gaat het juist om het aanvaarden van dat wat zich op je levensweg van nature aan lotgevallen voordoet en op zoek te gaan naar zingeving. Beide artikelen gaan echter onmiskenbaar over openheid, zoals ook de slotbijdrage van Bastiaan Baan, waarin hij op zoek gaat naar hoe je in een turbulente wereld open kunt staan voor de toekomst.

Openheid naar de ongeborenen – Anders kijken naar vruchtbaarheidsbehandeling

door Judith Slokker (gemeente Alkmaar)

Wanneer een paar al lang een onvervulde kinderwens heeft, komt vroeg of laat de vraag naar vruchtbaarheidsbehandeling. Maar hoe is dat eigenlijk? Welke vragen kom je tegen op die weg? Judith Slokker interviewde een ervaringsdeskundige, van wie de naam bekend is bij de redactie.

Hoe kwamen jullie tot het besluit een vruchtbaarheidsbehandeling te willen ondergaan?

'Voordat de vraag naar vruchtbaarheidsbehandeling bij ons actueel werd, had ik niet gedacht dat ik ooit *in vitro* fertilisatie (IVF) zou willen ondergaan. Het leek me niks om steeds naar het ziekenhuis te moeten. En ik had ook het beeld bij mensen die daarvoor kiezen: die moeten persé, die kunnen blijkbaar niet accepteren dat ze kinderloos zouden blijven. Ik had het boekje *Kinderwens* van Jeanne Meijs gelezen, en daaruit begrepen dat IVF een koude manier zou zijn van zwanger raken. Dat het eigenlijk nobeler is om te erkennen dat je kinderwens alleen van jou is en niet gedeeld wordt door een ongeborene. Dat het bovendien belemmerend zou kunnen

'She will find what is lost', Brian Kershnik, 2012

zijn voor een kind om via deze weg te incarneren.'

Wat deed dat met je?

'Het riep heel veel morele vragen op die behoorlijk beklemmend voelden en waar ik niet zomaar een antwoord op vond. Mag ik mijn kind deze eerste stap in het incarneren aandoen? Is mijn wens dan uitsluitend egoïstisch? Meijs schrijft tenslotte in hetzelfde boekje dat de kinderwens die je voelt niet alleen van jou afkomstig hoeft te zijn, maar ook van de ongeborene kan komen. Waarom komt er dan geen kind? Maar mijn partner zei op een gegeven moment: "Wat als er wel een kind klaar staat voor de achtbaan, maar er komt maar geen wagentje langs?" Dat beeld voelde voor mij zo waar, dat we toch

het traject in zijn gegaan. We wilden graag duidelijkheid.'

Hoe heb je het ervaren om IVF te ondergaan?

'Het was intensief. Veel afspraken in het ziekenhuis en nog steeds iedere maand de dynamiek van hoop en teleurstelling, intensiever nog dan toen we met z'n tweeën aan het proberen waren, omdat dit de laatste strohalm was. Het was raar om al die vreemde mensen aan mijn lijf te hebben. Maar het was ook prettig om eindelijk iets te kunnen doen en niet alleen maar te hoeven afwachten. Zo wisten we in elk geval zeker dat er wagentjes kwamen voor een kind om in te stappen. Of het zou instappen, bleef de vraag.

De artsen en verpleegkundigen in het ziekenhuis bewogen heen en weer tussen gepaste afstand en lief zijn als dat nodig is. Het was zo voelbaar dat dit werk voor alle betrokkenen meer betekende dan gewoon hun baan. Voelbaar dat ook zij moesten omgaan met het gegeven dat ze, ondanks alle inspanningen en goede bedoelingen, ook maar gewoon moeten afwachten wat het lot wil. De artsen en verpleegkundigen hadden helemaal geen houding van: wij maken wel even een kind voor u. Na een terugplaatsing werd me bij de deur stevast "veel geluk" toegewenst. "Want, zo zei de arts, de natuur heeft het laatste woord."

Eén terugplaatsing vond ik heel bijzonder: Vanuit het laboratorium naast de ruimte

van de terugplaatsing, kwam de laborant binnen met mijn embryo. Hij liep zo voorzichtig, met zijn hand onder het embryo (dat we geen van allen met het blote oog konden zien). Zijn hele houding was zorgzaam alsof hij een pasgeboren baby droeg. Het was zo mooi om die warme zorg en dat bewustzijn voor deze mens-in-wording te zien!'

Wat vond je het zwaarst?

'De onzekerheid was het allermoeilijkst. Ook voor de IVF, trouwens. Waarom komt er bij ons geen kind? Doen we iets verkeerd? Ik had meerdere aanwijzingen dat er wel een kind of kinderen voor ons waren, maar waarom kwamen ze dan niet? Had ik het verkeerd gezien? Ik heb steeds geprobeerd contact te zoeken met de hemel, met mijn engel, met de ongeborenen. Heb ervoor gebiecht, gebeden en kaarsjes gebrand, maar duidelijkheid vond ik niet.'

En loslaten, heb je dat geprobeerd?

'Ja, dat zeggen mensen dan vaak tegen je: "Je moet het loslaten, want dan lukt het wel. Dat ging bij die-en-die ook zo." Maar je kunt niet iets loslaten zodat je alsnog krijgt wat je wilt. Bovendien is een kinderwens een existentiële wens, die zit heel diep en is niet zomaar los te laten. Dat er geen kind komt, wil lang niet altijd zeggen dat er geen kind wil komen. Of je kinderen krijgt, en zo ja hoeveel en wanneer, is zo'n individuele lotsvraag. Daar valt eigenlijk door een buitenstaander niks zinvols over te zeggen.'

Maar het is bij jullie gelukt...

'Ja, bij de derde terugplaatsing was het raak. Uit een normale zwangerschap werd een gezond en blij kind geboren.'

Als ik het goed begrijp ben je anders gaan kijken naar IVF

'Ja, ik verwachtte koude techniek, maar ik trof heel betrokken mensen voor wie voor sommigen een embryo ook al een mens-in-wording is. Mensen die zich, net als de paren met een kinderwens, ondanks alle inspanningen moeten voegen naar het lot. In het leven van alle ups en downs van dit proces ga je voelen hoe diep een kinderwens zit.

Gek genoeg schoot me pas naderhand weer te binnen wat ik vooraf ook al gehoord heb. De eikel wordt omhuld door de *zona pellucida*, een soort stralende krans. Deze omhulling is er vóór de eisprong en blijft tot aan de innesteling bestaan. Bevruchting, natuurlijke en kunstmatige, heeft dus altijd plaats binnen de etherische omhulling van de moeder. Het zielewezen van een kind verbindt zich pas na de innesteling met het embryo, volgens Steiner pas rond de 17e dag na de bevruchting. Terug-

'Climbing mother', Brian Kershnik, 2012

plaatsing gebeurt logischerwijs vóór de innesteling, op dag 4 na de bevruchting. Het zielewezen van het kind komt er dus pas bij als het embryo al warm in het moederlichaam ingenesteld is.'

Hoe kijk je terug op dit hele proces?

'Eigenlijk verbaast het me welke vragen er niet worden gesteld over IVF. In wat er antroposofisch over geschreven is, wordt de werking van alle betrokken mensen over het hoofd gezien. Welke werking gaat er uit van de aandacht waarmee zaadcel en eikel bij elkaar gebracht worden of van de intentie van de ouders en de andere betrokkenen?

Geen enkele arts kan een ongeborene

dwingen te incarneren. Zonder medewerking van de geestelijke wereld zou het niet mogelijk zijn. Hoe kunnen we met de ongeborenen en de geestelijke wereld samenwerken in dit proces? En zo zijn er nog heel veel vragen meer te stellen.'

De redactie vroeg antroposofisch kinderarts dr. Michaela Glöckler naar haar gezichtspunten ten aanzien van IVF. **Michaela Glöckler:** 'Als kinderarts is mij vaak gevraagd of kinderen die met behulp van IVF werden geboren niet iets missen, of ze daardoor geen schade opgelopen hebben en of er een speciale pedagogische aanpak nodig is. Mijn ervaring is dat deze kinderen net zo individueel en 'normaal' zijn als de niet in vitro bevruchte. Want er is steeds een gewone zwangerschap – alleen de bevruchting vindt buiten het lichaam plaats en die wordt door het kind slechts aangenomen als de erfelijke aanleg passend is voor het kind en zagezegd goed genoeg lijkt. Als dat niet het geval is, komt er een miskraam, die daarom bij IVF ook vaker voorkomt dan bij natuurlijke bevruchting.

IVF is een mooie kans om kinderen de gelegenheid tot incarneren te bieden. Voor ongeborenen als reële geestelijke wezens zijn de kinderwens, het zich verheugen en de dankbaarheid wanneer er bevruchting is ontstaan, bepalend. Ons toegewend zijn naar een ongeborene kan een positieve werking hebben wanneer het een liefde tot het kind is en er niet teveel eigenliefde in de zin van een kind willen hebben. Belangrijk is dat we kinderen willen en van hen houden om

wie zij zijn! Ze zijn noch statussymbool noch bezit... Een gezonde relatie tot een ongeboren of ook een gestorven mens heeft de kwaliteiten nodig van waarachtigheid, liefde en vrijheid. Ook is het voor kinderen belangrijk dat ze niet de levensvervulling van hun ouders zijn, maar dat ze ervaren dat de ouders zich naast het ouder-zijn ook voor andere belangrijke levensopgaven inzetten.

Ik betreur het zeer dat er in antroposofische kringen vooroordelen bestaan door ontoereikende informatie en misverstanden. Er zijn zoveel kinderen met problemen uit een 'normale' bevruchting en geboorte. Of een kind zich goed voelt, hangt vooral af van hoe je met je kind omgaat en het begeleidt. De verzorging van een gezonde ouder-kindrelatie is een belangrijk thema, niet de wijze van bevruchten. Dat laatste beschouw ik als een intieme lotsbeslissing van de ouders, waar ik diep respect voor heb.'

Openstaan voor het lot

Redacteur Thom Kloes gaat in gesprek met Douwe van Houten, voormalig huisarts bij therapeuticum Widar en bij Arta verslavingszorg.

Open staan voor het lot, voor jouw lot, is gemakkelijker gezegd dan gedaan. In ons levenspatroon hebben we vaak geen ruimte geschapen voor kleine of grote gebeurtenissen die ons overkomen en ons leven zo kunnen veranderen, dat we er maar moeilijk mee om kunnen gaan. Open staan voor je lot lijkt in ons dagelijks bewustzijn vaak zo strijdig met het idee van zelfbeschikking. Je hebt je een voorstelling gemaakt van hoe jouw leven zal verlopen, je weet wat je wilt en niet wilt. En dan kun je, als bij donderslag uit een heldere hemel, geconfronteerd worden met een streek van het lot die je leven overhoop gooit. Waarom treft mij dit?

Waarom treft jou dit?

Douwe van Houten: 'Enkele jaren geleden overleed mijn partner. Korte tijd later kreeg ik lichamelijke klachten. De diagnose volgde: PLS, primaire laterale sclerose. Kort gezegd: het verschil met ALS is, aan ALS ga je dood, aan PLS niet. Maar verder lijkt het erg op elkaar.

Waarom mij dat treft? Ik draai het vaak om: waartoe treft mij dat. Want het lot is niet alleen iets dat met het verleden te maken heeft, het lot heeft ook altijd een doel. Je gaat ergens naar toe en het lot kan je een streek leveren, waaraan je iets nieuws ontwikkelt. Dat is de zin van dat lot.

Het lot geeft je kansen, verleidingen en problemen. Het punt is die dingen te herkennen en te erkennen, dat ze bij jou horen en dat je er iets mee moet. Niet alles in het leven is lot en met niet alles moet je wat. Maar soms is er ineens iets waarvan je beseft: dit komt niet voor niets op mijn pad. Bij de Michaëlsviering van de Antroposofische Vereniging had een van de sprekers een prachtig citaat van Christian Morgenstern, die heel jong gestorven is aan tuberculose: "Als je ja zegt tegen het leven, maar het leven zegt nee, moet je ja zeggen tegen het nee."

Daar zit eigenlijk alles al in, soms loopt het leven anders dan je je voorstelde. Dan is het de kunst om daar zo in te gaan staan, dat je ervoor kiest dat het bij je hoort. Hoe je dat doet is een vraag.'

Hoe is het gegaan, de weg naar het bewustzijn dat dit ook bij jou hoort?

'Daar ben ik nog niet mee klaar. Wat maakt het moeilijk? Het vooruitzicht afhankelijk te zijn en te vereenzamen. Die angst hangt samen met een karaktertrek van mij: ik los de dingen zelf wel op. Dat had ik als klein kind al en mijn ouders gingen daar ook vanuit. De eigenschappen die ik daardoor ontwikkelde kom ik nu tegen. Drie jaar geleden overleed mijn partner en kort daarna kreeg ik de diagnose PLS. Dan mengt zich dat, afscheid nemen van haar en dan zelf een leven moeten leiden met het vooruitzicht dat ik gehandicapt en afhankelijk word.'

Wat zou je kunnen helpen om de weg te gaan die voor je ligt?

'Het is een weg van acceptatie. Geen mooi weer spelen! Dat is belangrijk bij het openstaan voor het lot, dat je de pijn die het lot je levert voelt en niet wegschuift. Dit proces heeft Edith Eger heel mooi beschreven in haar boek *De keuze*. Zij heeft een verschrikkelijk verleden te verwerken en gaat daar stap voor stap, aan de hand van haar patiënten, weer door heen. Van daaruit komt ze tot vergeving. Als ze staat op de fundamente van een huis waar Hitler ooit gelogeed heeft, dan kan ze zeggen: ik vergeef je. Daarmee bedoelt ze: je hoeft naar mij toe niets meer goed te maken, dat heb ik zelf gedaan.

Dat is voor mij een vorm van accepteren dat ze dit lot zelf heeft te dragen, in plaats van te zeggen: jij bent een rotzak. Steeds heeft ze die beweging, ze wordt uitgenodigd voor iets, voelt heftige weerstand en doet het uiteindelijk toch. Bewust voelen wat je moeilijk vindt en dat durven te delen, is heel essentieel. En de opgave om erop te vertrouwen dat er daardoor wel een weg is.

Ik was net huisarts toen ik in een verpleeghuis kwam waar een zeer oude dame lag. Een sociaal bewogen dame, die altijd opkwam voor minderheden. Ze lag daar en kon niets meer, moest zelfs gevoed worden. Daar zat ze vreselijk mee: "Ik kan niets meer voor de mensen betekenen, ik kan niets meer voor iemand doen." Maar op een gegeven moment wist ze wat ze wel kon. Dat was de hulp die haar gegeven

werd, dankbaar aanvaarden. Dat kon ze nog. Daar was ze diep tevreden over voor ze stierf.'

Is het altijd mogelijk je karma te vereffenen?

'We zitten allemaal vol met karma en je lost dat niet in een leven op, dat is een illusie. Je voelt dat wel. Tegen het eind van je leven merk je dat je geen volmaakt mens bent geworden, dat je dingen hebt laten liggen. Dat kan niet anders. Bovendien, een heel stuk van het lot dat we hebben is niet alleen een persoonlijk lot, maar ook een mensheidslot. Dat begint al bij de zondeval, waardoor we allemaal iets in ons hebben, waardoor we onvolmaakt het paradijs uitgaan. Dat gaat door in de cultuur en in het gezin waarin je opgroeit. Het zijn dingen die ingeschreven staan in je lot, maar die je niet als persoonlijke opdracht moet zien. Dat maakt soms dingen acceptabel. Als je een of andere akelige ziekte krijgt, kun je je afvragen waarom krijg ik dit, wat heb ik fout gedaan? Nee, het is de tijdgeest die maakt dat je deelgenoot bent van de gehele mensheid.'

Deelgenoot zijn van de gehele mensheid?

'In een van de zomeravondgesprekken voor de VPRO werd een filmpje getoond over de waarheidscommissie, die destijds in Zuid Afrika verzoening moest brengen tussen daders en slachtoffers van de misdaden die onder het apartheidsregime zijn

'Christus schrijft in de aarde', Pieter Bruegel (1565), Institute of Art London

begaan. Er was ontzettend veel haat in dat land, het zou een bloedbad worden als er niets gedaan werd. Toen kwam Desmond Tutu op het idee van de waarheidscommissie. Daarin konden mensen uitspreken wat ze gedaan hebben en wat ze geleden hebben. Dit zo open mogelijk, terwijl je daarbij zoekt naar vergeving. Hij hoorde de ervaringen van het leed maandenlang aan en droeg ze in zijn hart. Als hij niet meer kon en innerlijk brak, gingen ze met zijn allen dansen en konden ze weer verder.

Daarin werd iets nieuws zichtbaar, namelijk dat omgaan met het lot niet meer oog om oog, tand om tand is. Het nieuwe omgaan met het lot is, dat je leert een evenwicht te scheppen, dat tot voordeel is van de hele mensheid. Dit staat treffend beschreven in het Johannesevangelie, waarin een overspelige vrouw bij Jezus wordt gebracht. Hij bukte zich en schreef haar karma met de vinger in de aarde. Heeft niemand u veroordeeld? Ik veroordeel u ook niet, maar zondig vanaf nu niet meer. Hier spreekt Christus als heer van het karma: Sta op, neem uw bed mee, en ga verder.'

Openheid naar de toekomst?

door Bastiaan Baan (geestelijke in de gemeente Zeist)

'Openheid naar de toekomst' lijkt in onze op hol geslagen wereld een illusie. Waar je ook maar kijkt: overal om ons heen klinken verontrustende, waarschuwendende, alarmerende geluiden. We spreken niet meer van klimaatverandering, maar van klimaat-crisis. De jaren van collectief optimisme zijn allang voorbij. Weliswaar behoort Nederland in het 'World Happiness Report' nog steeds tot de vijf gelukkigste landen ter wereld, maar het dagelijkse nieuws en de toekomstverwachtingen spreken een andere taal. Onvrede over de politiek, versplintering van de samenleving, gevoelens van onveiligheid in het openbare leven, angst voor oorlog... De lijst van sombere prognoses kan moeiteloos uitgebreid worden.

De kortste formulering van de toestand waarin we ons collectief bevinden stamt van Greta Thunberg, de 19-jarige Zweedse klimaatactiviste, die in 2019 op het *World Economic Forum* uitriep: 'De wereld staat in brand!' Hoe kun je in zo'n wereld nog met vertrouwen de toekomst tegemoet zien? 'I want you to panic', zei Greta Thunberg. Inderdaad: niet alleen onzekerheid, maar vooral angst voor de toekomst is de heersende trend. Hoe kun je in zo'n wereld openheid naar de toekomst ontwikkelen?

Er geen gat in zien

Dat kan ik het best illustreren in een miniatuur. Want ook in onze individuele biogra-

fieën maken we periodes van uitzichtloosheid door, waarin we de grootste moeite hebben om staande te blijven. Mijn miniatuur begint op een moment in mijn leven, waarop ik alle vertrouwen in de toekomst had verloren. Dat gebeurde na een blesure tijdens een tocht in de bergen, die mij maanden lang het lopen onmogelijk maakte. Ik kon niet meer staan of gaan waarheen ik wilde en was tenslotte aan de rolstoel gebonden. Mijn beroep – staande aan het altaar – stond op losse schroeven. In deze deplorabele toestand kreeg ik onverwacht bezoek van een vriend, die mij om te beginnen een Chinese munt met een gat erin overhandigde met de mededeling: 'Voor jou, zodat je er weer een gat in kunt zien.' Daarna vertelde hij me een droom, waarin hij in een uitzichtloze situatie een met gitzwarte wolken bedekte hemel zag, waarin plotseling een opening ontstond waardoorheen een bundel zonlicht naar beneden scheen. Een stem sprak tot hem: 'Er is altijd een opening.' Na maanden van crisis, die zowel fysiek als psychisch zijn tol eiste, ontstond er inderdaad uitzicht op de toekomst en begon ik te beseffen: er moest in mijn biografie iets te gronde gaan om ruimte te scheppen voor nieuw leven. In deze stemming schreef ik het onderstaande gedicht.

*De stille stammen van de bomen
staan als zuilen van vergane tempels
in het stervend bos.
Daarboven bloeit de hemel open.*

*Zo zul je staan
recht als een stam
wanneer de stormen komen
om te breken wat verworpen is
en bestemd is voor de dood.*

*Al sterf je met wortel en tak –
De aarde weet
wat komen zal
en draagt nieuw zaad.*

Het oog van de naald

Wanneer iets of iemand te gronde gaat, hebben we vaak de neiging om ons blind te staren op de ondergang – terwijl juist daarin geboren kan worden wat hoop geeft voor de toekomst. Een karakteristiek beeld voor opgang in de ondergang beschreef Sophie Scholl, een van de leden van de verzetsbeweging *Die weisse Rose*, die in de nacht voordat ze ter dood veroordeeld werd droomde: 'Op een zonnige dag droeg

ik een kind in een lange witte jurk naar de kerk om gedoopt te worden. De weg naar de kerk liep tegen een steile berg op. Maar ik droeg het kind rustig en zeker in mijn armen. Plotseling opende zich voor mij een gletsjerspleet. Ik had nog net tijd om het kind veilig aan de andere kant neer te leggen – toen stortte ik in de diepte.' Zelf besefte Sophie de betekenis van deze droom: 'Het kind is ons idee. Ondanks alle belemmeringen zal het zich weten te handhaven. Wij mochten de wegbereiders zijn, maar eerst moeten we er voor sterven.'

Niet alleen in de individuele biografie werkt dit principe van opgang in de ondergang. Ook wanneer groepen mensen, die met een bepaald ideaal leven, spoorloos verdwijnen, kan hun ideaal richtinggevend zijn voor toekomstige initiatieven. Je kunt bijvoorbeeld denken aan de idealen van vrijheid, gelijkheid en broederschap, die in de 18e eeuw door de graaf van Saint Germain in Frankrijk werden geïnitieerd. In de Franse revolutie zijn deze idealen geperverteerd en roemloos ten onder gegaan. In de 20e eeuw worden ze herboren in de driegeleding, zoals die Rudolf Steiner voor ogen stond: vrijheid in het geestesleven, gelijkheid in het rechtsleven en broederlijkheid in het economische leven. Wanneer ook dit initiatief te gronde gaat, zegt Rudolf Steiner tegen zijn naaste medewerker Ludwig Polzer-Hoditz: 'Blijft u heel rustig. Men moet ook kunnen toezien hoe volkeren te gronde gaan. Wanneer op datgene, wat de wereldontwikkeling van ons wil, niet met gezond verstand wordt ingegaan, dan zullen vele tientallen jaren lang catastrofes over Europa komen, waarin tenslotte de driegeleding toch tevoorschijn zal komen om enige eeuwen voor de ontwikkeling van de mensheid bruikbaar te zijn.' (1)

Waar haal je de openheid voor de toekomst vandaan? Godzijdank bestaat er niet alleen een onherroepelijke wet van verval en dood, maar ook van de voorzienigheid, die verder reikt dan alles wat tot ondergang gedoemd is. En wonderlijk genoeg: juist in de dood opent zich wat tot dan toe hermetisch gesloten was, maar je moet dan wel door het oog van de naald om aan de andere kant te komen. Zo droomde een vrouw over haar pas gestorven vader, die in de nacht naar haar toekwam en zei: 'Ik wil je iets vertellen en je laten zien. Kom maar mee.' Hij leidde haar naar een ruimte waarin zich een patrijspoort bevond. Ze kon niet zien wat zich daarachter bevond. De gestorvene zei: 'Sterven is niet moeilijk. Je moet zorgen dat je klein genoeg wordt.' Terwijl ze naar de patrijspoort keken, begon het raam te krimpen. Toen het zo klein was als het kijkgaatje van een deur zei hij: 'Zo klein.' Zo werkt de voorzienigheid – zelfs als je er geen gat meer in ziet.

(1) Ludwig Polzer-Hoditz – 'Erinnerungen an Rudolf Steiner', Dornach 1985, blz. 236.

Epifanietijd

De koning in mij

door Marianne de Nooij (geestelijke in de gemeente Amsterdam)

De Epifanietijd ('epifanie' betekent: verschijning) begint elk jaar op 6 januari, driekoningendag. In de verschijning van de ster zien de priesterwijzen uit het Oosten de geboorte van een koningskind. Zij gaan op weg en volgen de ster om het koningskind hun eer te bewijzen.

In veel voorchristelijke tradities was de koning degene die in een voortdurende verbinding stond met de goden, wat tot uitdrukking kwam in het beeld van de kroon die zich naar boven toe opent. De koning was tegelijk ook de hoogste priester in zijn land, die zijn ambt ontving vanuit de godenwereld. In de koning is het beeld te vinden van de vrije individualiteit, hij is het 'Ik' van zijn volk. Dat kan ook problematisch worden, wanneer in de koning het egoïsme de overhand neemt. De koning had altijd de instemming nodig van de hogere geestelijke machten in de vorm van een wijding of zalving. Een relict daarvan vind je nog terug in de uitdrukking 'koning bij de gratie Gods'.

De eerste drie koningen van het Hebreeuwse volk

In de Hebreeuwse traditie stond Jahweh, de Heer, als godheid in het krachtcentrum van zijn volk en gold: 'de Heer is onze koning'. In navolging van omringende volken wilde dit volk, dat de komst van de Messias voorbereidde, echter ook zelf een eigen koning (zie in het Oude Testament van de bijbel: 1 Samuël 8 en verder). De profeet Samuël legt deze vraag voor aan de Heer en krijgt als antwoord dat een aardse koning ook de nodige problemen met zich mee kan brengen.

Samuël wordt niettemin op het spoor gezet van de sterke, rijzige Saul uit de stam Benjamin, die hij tot koning zalft. Wanneer Saul de profeet weer verlaat 'schenkt de Heer hem een nieuw hart'. Bij zijn eerste beproeving, een vijandelijke aanval, 'komt de geest van de Heer over hem', hij overwint en wordt als koning erkend. Saul is na verloop van tijd echter niet bereid om alleen als werktuig van de goddelijke wereld te handelen, hij heeft ook een eigen wil. Dan wendt Samuël zich van Saul af en Saul wordt depressief; hij wordt alleen dan nog uit zijn somberheid verlost als de herdersjongen David voor hem op de harp speelt.

Dan wordt Samuël door de Heer naar deze herdersjongen David geleid, de jongste zoon van Jesse uit de stam Juda, om hem als nieuwe koning te zalven. Wanneer de jonge David proviand brengt bij zijn oudere broers, die strijd voeren tegen de Filistijnen, verslaat David met een steentje uit zijn herdersslinger de godslasterende reus Goliath. Als Saul sterft wordt David koning en hij maakt Jeruzalem tot koningsstad. Davids levensloop is een echt individuele biografie vol belofte en vervulling, beproeving en persoonlijke opgaven. Het bovenpersoonlijke uit zich in de Psalmen, die nog altijd graag worden gezongen en gebeden, met beelden die duizend jaar later werkelijkheid worden: 'Mijn God, mijn God, waarom heb je mij verlaten?'. David is de oervader van de beloofde Messias, die 'zoon van David' wordt genoemd. David maakt ook fouten: hij neemt Bathseba tot vrouw en jaagt haar man Uria de dood in; en hij laat zijn volk tellen, waarmee hij de kracht van de Heer verloochent.

Na David wordt zijn zoon Salomo tot koning verheven. Als Salomo in een droom een wens mag doen van de Heer, wenst hij een gehoorzaam hart waarmee hij zijn volk kan leiden en kan begrijpen wat goed en slecht is. Hij ontvangt een legendarisch wijs hart. Hij bezoekt buurkoningen, niet om met hen te strijden maar om vrede te sluiten. En met hulp van bouwmeester Hiram gaat hij de tempel bouwen als woonplaats voor de Heer. Hij dicht het Hooglied waarin de liefde op een geheel persoonlijk menselijke wijze wordt gevierd.

In deze eerste drie koningen kun je de ontwikkelingsweg van de menselijke individualiteit zien in de eerste drie zevenjaarsperioden van zijn biografie. Iedere mens heeft in zijn leven opgaven waarin de wil wordt aangesproken zoals bij Saul; komt het gevoelsleven vrij en worden gevolgen van eerdere daden beleefd zoals David;

De drie wijzen uit het Morgenland. Marmeren dekplaat Priscilla Catacombe, Rome

en groeit vanuit het denken wijsheid in de vrije talenten zoals die bij Salomo in eigen verantwoordelijkheid vorm krijgen.

De drie koningen in het Oberufer Driekoningenspel

De koningen zoals die in beeld gebracht worden in het Oberufer Driekoningenspel zijn geen koningen uit het verleden. Het zijn beelden van toekomstige koningskrachten in de mens, die de mens vanuit zijn ik-kracht leiden naar een hoger bewustzijn. De rode koning Melchior brengt het Kind zijn met de zon verbonden goud als omvormende kracht die de zonnekwaliteit van de liefde in het denken brengt. De blauwe koning Balthazar brengt het Kind de reinigende, opstijgende wierook als omvormde kracht, die vroomheid en eerbied in het gevoelsleven brengt. En de groene koning Kaspar schenkt het Kind de genezende mirre als omvormende kracht die opstandingskwaliteit in het handelen, in de wil brengt.

In de mensenwijdingsdienst komen we deze omvormende krachten van het goud, de wierook en de mirre tegen als Christuskracht, wanneer we bidden dat de goddelijke wereld ons offer moge ontvangen vanuit ons reine denken, ons liefhebende hart, onze willende overgave. Wie vertrouwd is met het negenledige mensbeeld, zoals Rudolf Steiner dat beschrijft in zijn boek *Theosofie*, zal in deze koningskrachten de nog te ontwikkelen kwaliteiten herkennen van het Geestzelf, de Levensgeest en de Geestmens.

Christus, de offerende koning

In het Mattheüs evangelie lezen we hoe het jonge koningskind uit het geslacht van David bezoek krijgt van de priesterwijzen uit het Oosten, die hem eer bewij-

zen met hun geschenken: goud, wierook en mirre. Het Lukasevangelie vertelt ons dat de engel, die de geboorte van het kind aankondigt, aan zijn moeder heeft gezegd dat aan zijn rijk zal geen einde zijn. Drie en dertig jaar later wordt dit volwasen geworden koningskind als een koning ingehaald in Jeruzalem, zittend op een ezelin en haar veulen. Na zijn gevangennamen wordt hij bij zijn veroordeling gekroond met een doornenkroon en laat hij weten dat zijn rijk niet van deze wereld is. Wanneer hij wordt gekruisigd hangt aan het kruis een aankondiging met de letters INRI: Jezus van Nazareth, koning van de Joden.

Het koningschap van dit koningskind is een dienend koningschap, het gaat door offers en lijden heen. In het offer leeft verwandelende kracht, de kracht van metamorfose en omvorming. In het Openbaringsboek wordt over Christus gezegd dat hij niet een koning van onderdanen is, maar 'koning van koningen'. Hij is een koning die de mens helpt om zelf een dienende koning te worden in het rijk van de eigen ziel, om met ik-kracht de zielekrachten van het denken, voelen en willen om te vormen.

In het Offerdeel van de mensenwijdingsdienst wendt ieder die zo de dienst mee voltrekt, op het moment dat de priester de wijn vanuit het kannetje in de kelk schenkt, zijn *willen* tot de goddelijke wereldgrond. Als daarna het water in de kelk wordt geschonken, mag je *voelen* zich verenigen met Christus. Tot slot van dit offerproces klinkt de bede dat je *denken* moge leven in het leven van de heilige Geest. Menigeen zal dit innerlijk verbinden met het zout bevattende brood op het altaar.

'Doornenkroon', Otto Dix (1946), particulier bezit

In het Verwandelingsdeel van de dienst dat daar op volgt wordt hierdoor het Christusoffer mogelijk: de substanties van brood en wijn worden zo diep doordrongen met Christus' liefdekracht, dat hij het brood tot zijn eigen lichaam en de wijn tot zijn eigen bloed heeft omgevormd. Brood en wijn zijn zo tot een 'genezende artseneij' geworden, die aan ons denken een gouden glans van reinheid geeft, die ons voelen doordringt met de liefhebbende vroomheid van de wierook, die aan ons willen de opstandingskwaliteit van de mirre schenkt.

Zo is Christus, die ook wel het Mensheids-Ik wordt genoemd, onze grote

helper om zelf koning te worden in het rijk van de eigen ziel, om onze lagere ik-kracht om te vormen tot een toekomstig hoger Ik. De volkssprookjes leren ons dat er vele wegen zijn waarlangs Domme Hans koning kan worden. De mensenwijdingsdienst is een van die wegen waarop de koning in mij zich kan voeden, sterker worden en groeien.

Op de groei

In de serie 'Op de groei' komen uiteenlopende aspecten van de religieuze opvoeding – van voor de geboorte tot na de puberteit – aan de orde. De naam van de serie duidt zowel op de groei van het kind, als op de groei die de opvoeder zelf gaandeweg doormaakt. Kleuterleidster Marry Huisman verkent verschillende aspecten van hoe om te gaan met de openheid van een kind.

De openheid van de kleuter behoeden

door Marry Huisman (gemeente Zeist)

De openheid van de kleuter behoeden en verzorgen, is een thema waar ik als leerkracht in de vrijeschool te Harderwijk, eigenlijk voortdurend – bewust en onbewust – mee bezig ben. Nu mijn klas in het begin van het schooljaar nog vrij klein is, kan ik goed zien en horen hoe onbevange de kleuters in hun spel zijn en beter waarnemen hoe open ze op alles reageren.

Ontvankelijk zijn

Het open zijn van kinderen behoeden en verzorgen vraagt eerst en vooral van jezelf een open en ontvankelijke instelling, een instelling die zo goed past in de Adventstijd. Opvattingen over hoe een kind, een kleuter, behoort te zijn en zich zou moeten gedragen, staan een ontvankelijke instelling vaak in de weg. En gelukkig laat een open, onbevange kind zich niet door opvattingen leiden. Veelzeggend daarvoor vind ik bijvoorbeeld het spelen van het kerstspelletje, dagelijks in de Adventstijd.

Als we het kerstspelletje in de klas spelen, verbinden de kinderen zich heel sterk met Maria en met de engelen. Ze zijn dan Maria of engel en identificeren zich daarmee. In die periode krijgt de afbeelding van de Sixtijnse Madonna, die in de klas hangt, altijd veel aandacht van de kinderen. Zij hebben er allerlei vragen bij. Destijds wees

De Sixtijnse Madonna (uitsnede), Raffael (1513), Staatliche Gemäldesammlung Dresden

een kindje naar de Madonna en vroeg 'Juffie, ben ik dat?' Je stimuleert een open, *onbevangen* instelling bij een kind ook door een veilige omgeving te scheppen met duidelijke grenzen. De duidelijke grenzen zijn te vinden in de dagstructuur, het ritme en de regelmaat van de gebeurtenissen die dagelijks, wekelijks of seizoengebonden plaatsvinden. Door ritme en regelmaat weten de kinderen steeds wat er gaat komen. Er ontstaat een levensvertrouwen waarop het kind kan terugvallen, ook als het eens wat minder gaat. Het open, onbevangen kind durft te hopen en te vertrouwen.

Hoe bied je veiligheid?

Veiligheid bieden betekent eerst en vooral de kinderen gewoonten aanle-

ren, zoals je jas ophangen, dan in de kring gaan zitten, netjes eten en kunnen wachten op je beurt. Gewoonten vormen is belangrijk voor een kind om zelfstandig te worden. Ik doe dat vanuit ritme en herhaling. De basis daarbij is het ademhalingsproces. Als de kinderen niets doen, stil aan tafel zitten, dan is er alleen 'inademing'. Gaan ze spelen of zingen en komen ze in beweging, dan is er 'uitademing'.

Als kinderen uitsluitend spelen, zingen en bewegen, dan komen ze niet bij zichzelf. Ze ademen dan vooral uit; ze zouden zichzelf verliezen en te druk worden. Daarom is het ritme zo belangrijk. Er zijn momenten in de ochtend ingebouwd, waarin ze stil aan tafel zitten om te schilderen of te boetsen. Of, na het buitenspel, met een duim in de mond luisteren naar het verhaal. Volop inademen dus en helemaal open zijn.

Kinderen worden zelfstandig door de gewoonten en de 'gouden regeltjes' die daarmee samen hangen. Ik geef de kinderen taakjes die bij bepaalde rollen horen. Bijvoorbeeld, als je helpertje bent van juf en je bent vijf jaar, dan moet je afwassen. Toen je nog vier was mocht je kiezen voor afwassen of buiten spelen.

Door de gouden regeltjes worden de kleuters zelfstandig. Ze weten wat ze in het vrije spel mogen en zonder mijn bemoeienis kunnen doen. Bijvoorbeeld: als ze willen tekenen dan kunnen zelf een tekenplank, papier en krijtjes pakken. En als ze willen plakken, moeten ze na afloop het lijmpotje terugzetten in de kast, het lijmkwastje uitspoelen en terugzetten waar het hoort. Ik ben voor hen aanwezig, ze

weten dat ik er ben. Maar zij onderhandelen met elkaar, zij maken de werkjes, bepalen het spel. Ik stuur – door de gegeven structuur – het proces aan dat de kinderen zelf invullen.

Veiligheid bieden betekent ook, dat je ervoor zorgt, dat de kinderen rekening met elkaar houden. Belangrijk is dat de kinderen voelen en ervaren dat ze zichzelf kunnen zijn, dat dit kan en mag. Zo mag een jongetje in de klas zich ook als meisje kleden, bijvoorbeeld door de 'prinsessenjurk' aan te doen of Maria te spelen in het kerstspel.

Onbevangenheid zie je ook in het feit dat ze zich verplaatsen in iets of iemand anders in het fantasiëspel. Wie of wat ze zijn, kan door omstandigheden heel snel wisselen, een bakker, een boer, een mama. Dit getuigt van een groot (onbewust) vermogen tot inleven. Een kind ziet overal iets nieuws in, bedenkt er iets bij en wil ermee aan de slag. Of kan zich verwonderen over het kleurenspeel dat bij het spoelen van de verfpotjes in de wasbak ontstaat na het schilderen. Daarvoor is een veilige basis steeds belangrijk, een basis waarop de kinderen het omgaan met elkaar kunnen verkennen en leren.

Veiligheid bieden is ook begrenzen

Open kinderen doen enthousiast mee met alles wat in de klas wordt aangeboden. Nabootsing speelt daarbij een grote rol. Maar kinderen die te open zijn kunnen, vooral in situaties die ze spannend vinden, overprikkeld raken. Ze zijn dan niet in staat alle indrukken te verwerken, worden druk en moe. Overprikkelde kleuters kunnen moeilijk in het fantasiëspel komen; als een soort zelfbescherming verbinden ze zich niet met iets of iemand. Zelf kunnen ze nog niet hun rustmomenten inbouwen. Daar hebben ze toch een volwassene voor nodig die veiligheid biedt door te begrenzen en door zo nodig het spel wat om te buigen.

Niet alle kinderen hebben de geboden veiligheid en begrenzing steeds nodig. Wietse bijvoorbeeld bepaalt het zelf wel. Als de kinderen de klas ingaan, geven ze me een hand en gaan ze in de kring op hun stoeltje zitten. Dat is de regel. Wietse komt binnen – het is zijn tweede dag op school – geeft me een hand en ik wijs hem zijn plekje. Hij loopt ernaar toe en gaat voor zijn stoeltje staan. Even later staat hij daar nog. 'Je mag wel gaan zitten, Wietse', zeg ik. 'Nee ik blijf staan' is zijn vastbesloten antwoord, terwijl hij aandachtig rondkijkt en alles in zich opneemt. Pas later, na het ochtendritueel, gaat hij zitten.

Te vroeg wakker zijn

Levensvertrouwen is de basis voor het maken van een verbinding met de wereld om je heen, om je aan die wereld over te geven en onbevangen in je op te kunnen nemen. Immers, 'de wereld is goed'.

Alles is nieuw en het onderzoeken waard. Dat gebeurt in de peuter- en kleutertijd niet met het verstand, maar met de zintuigen, met de beelden die zij oproepen en met de openheid van het hart. Een kind dat te vroeg in het denken wordt aangesproken, daar te vroeg wakker is, neemt meer afstand van de wereld om zich heen. In plaats van zich met de wereld te verbinden en deze te omarmen, zal het kind de wereld 'op afstand' kritisch gaan bekijken, zonder er – in de beleving – echt deel van uit te maken.

Als een kind ergens bang voor is, helpt een vrolijke afleiding. Zorgen of angst verminderen kun je ook doen door samen de oorzaak weg te nemen. Bijvoorbeeld als je een kind laat zien hoe je een 'enge spin' in een glas met een kartonnetje erop kan toedekken en naar buiten kan brengen waar hij hoort, leg je de kiem aan van een belangrijke ontdekking. Namelijk, dat het juiste doen beter helpt dan je angstig af te wenden.

Onder de zon - Jongeren

Een dag op Zeilzwervkamp

door Irene Hunfeld en Marijn Hendricx (Taakgroep
Communicatie Helios)

Het heeft gestormd vannacht. De tentflappen klapperen nog in de wind, maar de zon komt al achter de wolken vandaan. In de sloot naast het weiland waar het kampement is opgebouwd liggen acht valkjes. Niets doet vermoeden dat in elke boot vier kampelingen liggen te slapen. In stilte loopt de stafgroep naar de valkjes. Eerst zetten ze rustige, stemmige liederen in; later wordt het steeds vrolijker en opzweper. Zodra het zingen begint, steken de eerste kampelingen hun hoofden uit de dektenten. En nog voor de wekzang afgelopen is, zijn de eerste boten al opgeruimd en in gereedheid gebracht voor een dag op de Friese meren.

Het is de laatste echte trekdag van het Zeilzwervkamp. Tycho, coördinator van het kamp, en Leander, de waterleider, bepalen de route op basis van de weersvoorspellingen van vandaag. Om hen heen worden de matjes opgerold en tassen ingepakt. Na het ontbijt zullen alle kratten, tenten en tassen met enorme efficiëntie in de voor- en achteronders van de valkjes worden ingeladen. Iedere kampeling heeft daarbij zijn taak: sommige kampelingen doen de afwas in de sloot, andere breken

de tent af en pakken hem in. Het duurt niet lang voordat het terrein, waar net nog in de kring gegeten werd, leeg kan worden achtergelaten.

Multifunctionele tent

Op de boten verzamelen zich de

groepjes deelnemers die al dagen samen varen. Onder leiding van de bootleider worden de zeilen gehesen. De wedstrijd is begonnen: wie vaart als eerste weg? Opkruisend, tegen de wind in, varen de bootjes over de meren. De fok wordt uitgerold en de wind bolt de zeilen. Elke boot hanteert een andere techniek. Hangend aan de zijkant van de boot als tegengewicht proberen kampelingen de snelheid op te voeren. Gesprekken over zeiltechnieken, de wind en het water worden afgewisseld met de laatste voorbereidingen voor de bonte avond. En elke minuut komt de boot dicht bij het eindpunt van de reis: ergens aan een kleine sloot, een aftakking van een grote vaargeul, ligt het huis van Stella. Haar tuin is de veilige haven waar het kamp zijn laatste nacht doorbrengt.

Een voor een leggen de valkjes aan. De voor- en achteronders worden weer leeggehaald. Een lange rij sjouwers loopt heen en weer. Alle bagage van de staf wordt op een hoop neergelegd, in de buurt daarvan komen alle keukenspullen te staan. Het krat met kruiden en koffie komt naast het krat met de boodschappen voor de maaltijd van vanavond. Iets daarnaast zet een deelnemer de kratten voor de technische dienst neer. Over de kratten heen verrijst in no time een tent, die dienst doet als keuken, TD-hok (technische dienst), jokertent (met materialen voor activiteiten), cultusruimte, slaaptent van de staf en schuilplaats voor regen en wind. Er zijn weinig tenten binnen de kampen van Helios die zoveel verschillende functies bekleden als deze.

Zeilzwervkamp is leven met de wind en het water. 'Samen maken we het kamp' is het motto, dat in alle onderdelen van de dag telkens weer zichtbaar wordt. Elke dag verplaatsen betekent elke dag veel werk, maar vooral: elke dag avontuur.

Het Helios Magazine

Dit artikel verschijnt dit najaar ook in het eenmalige *Helios Magazine*. In plaats van de gebruikelijke promotiefolder geeft Helios ditmaal een uitgebreid magazine uit met kampverslagen, kampfoto's en achtergrondverhalen. Centraal staat de vraag: wat maakt kamp zo bijzonder?

Het magazine wordt verspreid onder deelnemers en stafleden van 2022. Ook ontvangt elke gemeente een aantal exemplaren. Het magazine is, in tegenstelling tot de promotiefolder van de afgelopen jaren, dus niet meegestuurd met *In beweging*. Mocht u het magazine toch thuisgestuurd willen krijgen, dan kunt u zich aanmelden via de website: www.helioskampen.nl/werving.

Op naar de volgende eeuw

Op weg naar de honderdste geboortedag van de wereldwijde Christengemeenschap nodigt de redactie alle Nederlandse en Vlaamse gemeenten uit, om een korte bijdrage te schrijven over de stichtingsimpuls van de eigen gemeente en op welke wijze die impuls al dan niet in deze tijd nog werkzaam is. Ditmaal de gemeente Zeeland te Middelburg.

Het begon met de kerncentrale in Borssele

door Yvonne van der Deijl (gemeente Zeeland te Middelburg)

Waarom wordt hier over Borssele gesproken, zult u waarschijnlijk denken. Borssele, en met name de kerncentrale, is de aanzet geweest voor de allereerste mensenwijdingsdienst in Zeeland. Dat zit zo. In de jaren zestig van de vorige eeuw ontstaat er op Walcheren een antroposofische studiegroep. Omdat de dames van deze groep zich willen verdiepen in de christologie van Rudolf Steiner, wordt Joost Nijkerk, destijds priester te Rotterdam, gevraagd of hij met hen het Johannesevangelie van Rudolf Steiner zou willen bestuderen. Hierop volgt een positief antwoord en zo ontstaat de Nijkerkgroep, die uiteindelijk zo'n twintig jaar zou blijven bestaan en een uitgebreid ledenaantal had.

Eind jaren zestig wordt er in Zeeland geprotesteerd tegen de plannen om in Borssele

een kerncentrale te bouwen en zeker ook tegen het kernafval dat in de bodem zou worden opgeslagen. In de Nijkerkgroep wordt de vraag gesteld: hoe kunnen mens en aarde zich beschermen tegen de in de ondernatuur werkende krachten? Het precieze antwoord van Joost Nijkerk weet niemand meer, maar het komt neer op het volgende: 'De mensenwijdingsdienst, voltrokken met het zich steeds verder ontwikkelende bewustzijn van de mens, vormt een tegenwicht voor de in de ondernatuur werkende krachten van radioactiviteit. Zij werkt immers omvormend (verwandelend) door in alle natuurrijken en in alle sferen die ons omringen en waar wij als mens deel van uitmaken.'

De vonk is gelegd

En zo wordt naar een eerste mensenwijdingsdienst in Zeeland toegeleefd. Maar waar? Op Loverendale blijkt men welkom te zijn. In dezelfde schuur, waar veel kinderen van de vrije scholen op werkweek in het hooi mogen slapen, wordt nu de eerste dienst gevierd – een tafel met een wit kleed diende als altaar, de hooibalen als stoelen, de kippen scharrelen in het rond en de haan kraait! Het is een prachtige dienst. De boerderijgeluiden zullen de stilte in de zielen van de aanwezigen zeker niet hebben kunnen verstoren. Helaas weet niemand meer precies de datum van deze eerste dienst.

Nadat op 30 juni 1968 de eerste doop (bij de dopeling thuis) door Joost Nijkerk plaatsvindt, wordt deze doop vijftig jaar later door onze gemeentegestelijke Hilde Cauwenbergh genoemd als het moment van ontstaan van de Christengemeenschap in Zeeland. Al vrij snel wordt een prachtige vaste plek gevonden voor de mensenwijdingsdiensten. Een keer in de maand komt Joost Nijkerk naar de uit de 12e eeuw stammende St. Maartenkapel te Hoogelande. Steeds meer volwassenen en kinderen komen naar de diensten. Door de prachtige Zeeuwse dreven is dan een lange rij fietsers waar te nemen op weg naar de kapel, terwijl op de achtergrond de statige klokken van de Lange Jan beieren. Veel kinderen worden in deze periode gedoopt.

Dit duurt zo voort tot 1983, toen hield Joost Nijkerk zijn laatste dienst. Inmiddels was de Christengemeenschap omarmd door en gevestigd in de harten van leden en belangstellenden, liever genoemd: vrienden. Twee nieuwe priesters worden voorgesteld: Jan de Bats en John van Dam. Eén keer per drie weken, afwisselend op zaterdag en zondag, komen zij naar Zeeland voor de mensenwijdingsdienst. Het verlangen groeit in die dagen om tot een volwaardige gemeente te komen. In een brief van beide priesters wordt gesproken over de uitbreiding van het werk naar een wettelijke dienst en een eigen huisvesting. De vonk is gelegd, maar moet nog wel vlam vatten!

Bij het afscheid van beide priesters in 1988, wordt Ignaz Stegeman voorgesteld als

De Sint Maartenkapel te Hoogelande, de Doopsgezinde kerk in Middelburg en de op 24 juni gewijde IOANES-kapel

onze nieuwe gemeentegerestelijke. Met enkele kortere en langere onderbrekingen, is hij bij ons gebleven tot 2016. Tijdens één van de langere onderbrekingen werden de maandelijkse diensten door Henk de Bruijn gecelebreerd. Het is ook een tijd van verandering. De door allen zo gekoesterde St. Maartenkapel moet in 1997 verlaten worden. Al heel snel komt er een aanbod van de Doopsgezinde kerk in Middelburg en zijn we daar welkom voor de maandelijkse mensenwijdingsdienst.

Luctor et Emergo

Het beginnende vuur dat in de jaren tachtig was ontbrand om tot eigen huisvesting te komen, wordt in de laatstgenoemde periode flink aangewakkerd. En, hoewel het enige tijd had geduurd, is het in het jaar 2010 bijna zover. Er was een pand gevonden in de Bree in Middelburg. Maar helaas, tot aller groot verdriet komt aan het einde van dat jaar het bericht dat door allerlei omstandigheden de aankoop van het pand toch niet mogelijk is. Onder deze boodschap gaan de gemeenteleden lange tijd gebukt, maar men recht de rug, men vindt elkaar zoals altijd weer terug. Het vuur was gedoofd, maar de vonk blijft nagloeien.

Als in juni 2016 Hilde Cauwenbergh haar eerste dienst celebreert en na afloop daarvan met ons in gesprek komt en vertelt dat zij bereid is om twee keer per maand naar Middelburg te komen (wel op zaterdag en dat was even wennen), zijn wij allen hierover zeer verheugd. Het duurt dan niet lang voordat ook weer de huisvesting ter sprake komt. Verschillende panden worden bezocht, maar blijken niet geschikt te zijn. Dan wandelt Hilde op een dag door de Bree, inderdaad, dezelfde Bree die eerder genoemd is. Op nummer 12-14 staat een pand te koop! En zoals u inmiddels al in diverse uitgaven van *In beweging* hebt kunnen lezen, is dit het pand geworden

waar wij nu gehuisvest zijn. Op 20 maart 2021 was het zover dat de grondsteen kon worden gelegd, waarin onze grondsteenspreuk en een imaginaire schilderij van 'kapel in Zeeland' zijn geborgen. Eind 2021, na heel veel vallen en opstaan, was Bree 14 'bewoonbaar' geworden.

De wapenspreuk van Zeeland werd en wordt veelvuldig aangehaald: Luctor et Emergo, Worstel en kom boven. Dat deden we en dat blijven we doen! Inmiddels bewonen we ons huis en komen we – nog steeds twee keer per maand op zaterdag – bij elkaar voor de mensenwijdingsdienst. Op 24 juni 2022 is de kapel gewijd, een indrukwekkende gebeurtenis. Op deze zelfde dag, om precies 12.00 uur, kreeg de kapel haar naam: IOANES-kapel. De grote klokken van de Lange Jan begonnen op dat moment te luiden ter verwelkoming van de nieuweling in Middelburg.

Tot slot: Nu is er sprake van een tweede kerncentrale in Borssele. Onze gemeente zal zich opmaken om hier, in elk geval innerlijk, met ondersteuning van de mensenwijdingsdienst, die ons hier al 54 jaar begeleidt, een gezondmakend tegenwicht te bieden. Luctor et Emergo.

Boeken

De weg loopt altijd door

Op zoek naar het land van de regenboog. Verhalen en sprookjes rond de levensweg Bert Voorhoeve

Uitg. Cichorei, €21.50, 157p.

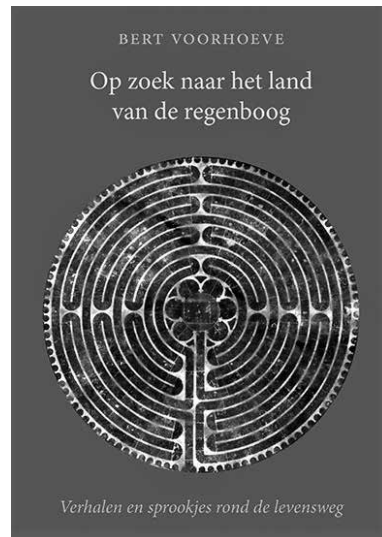
door Rianne Nooteboom (gemeente Driebergen)

Het is 16 september wanneer ik dit stukje schrijf, heftige regen wordt afgewisseld met mooie zonnige perioden, de herfst is voelbaar en de regenboog staat op deze bijzondere dag aan de hemel. Het titelverhaal van de pas verschenen verhalenbundel van Bert Voorhoeve kende ik al voor publicatie. We mochten het verhaal in de zomer van 2021 gebruiken als thema voor het Vakantievierkamp. En ook toen werden we beloond met een prachtige regenboog halverwege het kamp. Dit verhaal is geschreven door Bert in de coronatijd, in het boek staat een citaat van Rudolf Steiner over het belang van kleur. Door de kleur openbaart zich het leven, zo schrijft Steiner, maar de wereld zal grijs worden.

In dit prachtige verhaal wordt duidelijk hoe ongelooflijk belangrijk kleur is. De hoofdpersoon uit dit sprookje gaat op zoek naar de kleuren wanneer ze uit zijn land verdwe-

nen zijn. Op deze lange zoektocht moet hij veel landen doorkruisen, het land van haat en dat van verdriet, het land van angst en dat van illusies. In ieder land schrijft hij een gedicht in zijn gouden boekje en hij helpt om kloven te overbruggen. Het is een hoopvol verhaal, want uiteindelijk brengt hij de kleuren die verdwenen waren weer terug in zijn eigen land.

Op de voorkant van het boek prijkt een afbeelding van het labyrint van Chartres, met op de achtergrond de kleuren van de regenboog. In de inleiding geeft Bert Voorhoeve aan dat hij geïnspireerd werd tot het schrijven van deze verhalen en sprookjes door ontmoetingen, door waarnemingen in de natuur en door gesprekken over levensvragen. In dit beeld van het labyrint kun je zien hoe er in het leven allerlei windingen kunnen zijn, periodes van ingekeerd zijn en periodes van naar buiten gericht zijn. Omwegen kunnen doodlopende wegen lijken, maar in het labyrint loopt de weg altijd door. Dit boek wil een hulp zijn bij alle levenswegen, en het is niet een boek om in een adem uit te lezen. Je kunt het steeds weer ter hand nemen en kijken welk verhaal op dat moment past. Er zijn zowel verhalen voor kinderen als voor volwassenen. Mijn ervaring van vorig jaar in het Vakantievierkamp heeft me laten zien, dat een sprookje dat bedoeld is voor volwassenen ook geschikt te maken is om aan kinderen te vertellen. In de inleiding klinkt een oproep om eens te proberen zelf een sprookje te schrijven over een eigen levenservaring. De verhalen uit dit boek kun je meenemen op je levensreis, er zijn vele pareltjes te vinden.

Internationaal

In de jaargang van het jubileumjaar 2022 is de rubriek 'Internationaal' gewijd aan de oorsprong, de geboorte, de ontwikkeling en de toekomst van de honderjarige Beweging tot religieuze vernieuwing. In deze vierde en laatste aflevering: een impressie van de internationale jubileumconferentie LOGOS, 7 t/m 11 oktober 2022 in Dortmund, en de toekomstkiemen die daar zichtbaar werden.

CG
2022

Impressies van een onbeschrijflijke conferentie

door Bastiaan Baan (geestelijke in de gemeente Zeist)

Het is onbegonnen werk om in een kort artikel te beschrijven wat zich bij het eeuwfeest van de Christengemeenschap heeft afgespeeld tijdens de internationale conferentie, die half oktober van dit jaar in Dortmund werd gehouden. Dat bleek pas goed wanneer je tijdens en na deze conferentie met deelnemers in gesprek kwam. Zouden het

werkelijk 2357 verschillende indrukken zijn? Want zoveel deelnemers uit verschillende landen waren op deze bijeenkomst aanwezig. Uit de caleidoscoop van indrukken kwam hier en daar een patroon te voorschijn.

Van vele kanten klonk de ervaring, dat ondanks het kolossale aantal deelne-

Een onafzienbare hoeveelheid van 2000 stoelen stond klaar in de grote tent om de conferentie-deelnemers te ontvangen voor het centrale openingsprogramma

mers nergens de indruk van een massale gebeurtenis ontstond. Dat had deels te maken met het afwisselende programma dat simultaan op verschillende plekken geboden werd, maar misschien nog veel meer met de deelnemers. Waar je ook maar keek en luisterde: het leek alsof ieder van hen met een eigen stem sprak.

Zo ontstond naar mijn indruk in de loop van vijf dagen een gemeenschap van individuen. Met iedere willekeurige deelnemer kon je een gesprek aanknopen en in de meeste gevallen ontstond er binnen de kortste keren wisselwerking en diepgang in het gesprek. Er was dan ook ruimschoots gelegenheid om in gesprek te komen, want de lange rijen die moesten wachten op de maaltijden – soms meer dan drie kwartier lang – nodigden daartoe uit, onder de stralende

zon. En toch was er van irritatie of ongeduld weinig te merken.

Eerlijkheidshalve moet ik er aan toevoegen: in de eerste twee dagen van de conferentie was dat soms anders. Met name de organisatie van de aanmeldingen en betalingen liet te wensen over. Op dit gebied kunnen wij nog veel leren van de wereld om ons heen – zij het, dat in deze conferentie uitsluitend met vrijwilligers gewerkt moest worden. Maar in de loop van de dagen smolt de irritatie als sneeuw voor de zon en maakte plaats voor openheid, hartelijkheid en dankbaarheid. Een deelnemer vatte de indrukken samen met de woorden: 'Vriendelijke gezichten, waar gemakkelijk oogcontact mee te maken viel.'

Vorm en beweging

Momenten van intense stilte wisselden

af met uitbundige vrolijkheid en dynamiek. Aan de vier priesterwijdingen die op vier verschillende dagen werden gehouden, konden meer dan 2000 mensen deelnemen. Eén van hen zei na afloop: 'Ik kreeg tijdens de rondgang met de kelk de indruk: de nieuwe mysteriën zijn openbaar. Het was alsof ik getuige mocht zijn van een moderne inwijding.' Afgezien van de priesterwijdingen werd dagelijks op zeven andere plekken gecelebreerd in verschillende talen.

Anderzijds bruiste de conferentie van leven en activiteit. Vooral de aanwezigheid van ruim vijfhonderd jongeren en honderd kinderen zorgde dagelijks voor leven in de brouwerij, met zang en dans, van 's morgens meteen na het ontbijt tot in het nachtcafé. De grootste leeftijdsgroep werd gevormd door ruim honderd veertienjarigen. Een deel-

nemer schreef: 'The youth: smiling, working, singing, dancing and playing - infectious energy and enthusiasm.' Naast heel veel inhoud in de vorm van lezingen en talloze werkgroepen was er een veelheid van concerten, theater, recitatie, euritmie, een musical en pantomime. En bijna allemaal van professionals!

Terugkijkend op deze conferentie heb ik de indruk dat – ondanks alle verschillen in beleving – praktisch iedere deelnemer na afloop anders is weggegaan dan hij of zij is gekomen. Als er één stemming is die overheerste, dan is het wel die van dankbaarheid, een dank die in alle richtingen met ons meereist, terug naar onze gemeenten in 38 verschillende landen. De grote vraag die waarschijnlijk velen van ons uit de conferentie meenemen is: hoe nu verder in de

komende honderd jaar? Wat in deze dagen tot verschijning kwam was in de woorden van één van de deelnemers: 'stillness and movement - a time for each'. Vorm en beweging: hoe kunnen die twee zich in de toekomst van onze Christengemeenschap verder ontwikkelen en vernieuwen?

Ieder die dat wilde kon een steentje bijdragen op de twaalfvoudige weegschaal